

SHIMOLIY AFG'ONISTON HUDUDIDAGI O'ZBEKLARNING KELIB CHIQISH TARIXI.

Baxtiyorjon G'aniboyev

Toshkent davlat sharqshunoslik universiteti. SHMT dariy-ingiliz guruhi talabasi

Ahmadjonov N

Ilmiy rahbar:

Annotatsiya: Turkiston mintaqasi Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olinib o'lkadagi Qo`qon,Buxoro,Xiva davlatlari amalda o`z mustaqiligini yo`qotdi. Qo`qon xonligi 1876 yil 19 fevralda tugatilib uni o`rnida Farg`ona viloyati tashkil etildi,Buxoro amirligi va Xiva xonligi esa Rossiya imperiyasi tomonidan protektoratga aylantirildi.Yillar mobaynida o`lka aholisi ko`plab jabr zulumlarga duch keldi,bulardan eng ayanchli o`z Vatani majburlikdan tashlab chiqib ketish bo`ldi.

Rossiyadagi 1917 yilgi Fevral inqilobdan keyingi yigirma yil mobaynida Markaziy Osiyoda ikkita muhojirlik to`lqini kuzatildi.Muhojirlikning birinchi to`lqini 1917 yil oktabrda Toshkentda bolsheviklarni hukmronligini o`rnatilishi bilan boshlanadi va 1918 yil Fevralda Turkiston muxtoriyati qulashi bilan davom etadi,keyinchalik 1920 yil 2 Sentabrda Buxoro amirligining qulashi.Buxoroliklar uchun esa amir Said Olimxonni Buxorodan qochgan kun ayriliq kuni(Ruzi Firoq) sifatida tarixda qoladi.

Bu muhojirlikning to`lqini 1926 yil o`rtalarida Tojikistonda ham ro`y beradi va bosmachilikni yo`q qilinishi bilan tugaydi .1926 yil oxiriga kelib Sharqiy Buxoroni 44 ming oila yoki 206,8 ming kishi tashlab ketgan.Bu umumiy aholining 25 % ba`zi manbalarida 33% ni tashkil etgan Tojikistonning Qo`rg`ontepa viloyatida aholisi tashlab ketgan 49 qishloq topilgan.1920-yillar boshida Surxondaryodan Afg`onistonga 40 ming tojik va o`zbek ko`chib o`tgan.

Bularga Qorategin va Vaxsh vodiysidan 1300 oiladan iborat qirg`iz muhojirlari qo`shilgan ular 1920-yillarning birinchi yarmida Sharqiy Pomirdan Afg`onistonning Badaxshon va Qatag`on shahri chegaralaridan o`tib ketgan shundan keyin.1920-yillarning birinchi yarmida Afg`onistonga shimolda Badaxshondan g`arbda Hirotgacha bo`lgan hududda yuz minglab O`rta Osiyolik muhojirlar o`rnashib oldilar.

Darhaqiqat zamonaviy Markaziy Osiyo XX asrning ikkinchi o`n yilligida birinchi muhojirlik inqirozini boshidan kechirdi. Shimoliy Afg`oniston va G`arbiy Xitoyda (Sharqiy Turkiston) shuningdek Hindiston,Eron va Turkiyada bir millionga yaqin Markaziy Osiyolik qochqinlar bor edi.Masalan,1925 yilda Tojikistonning har to`rt nafar aholisidan biri qochqin bo`lgan.

O`z ona yurtini majburlikdan tashlab chiqib ketgan muhojirlarning asl soni ehtimol bundan ko`p bo`lishi mumkin. Kobul,Peshovar,(Hindiston),Mashhad(Eron) va ba`zi boshqa shaharlarda ham kichik qishloq posyolkalari tashkil etilgan.Biz yuqorida aytganimizdek asosan biz Afg`oniston O`zbeklari haqida yozmoqchimiz.

Demak Afg'onistonning shimoliy qismida asosan O'zbeklar istiqomat qiladi. Shu qatori biz shimoliy Afg'onistoni ikki mintaqaga bo'lib olishimiz mumkin ya'ni Turkiston va Qatag'on mintaqalaridan iborat. Turkiston mintaqasiga

-Faryob, Juzjon, Saripul, Balx, Samangon viloyatlari kiradi. Qatag'on mintaqasiga -Bag'lon, Qunduz, Taxor va Badaxshon viloyatlari kiradi. O'zbeklar bugungi kunda Maymanadan Badaxshongacha bo'lgan hudud hamda Solang dovoning qulay qismlarida yashab kun kechirib kelyabdi. Badaxshon viloyati 70% aholisi o'zbeklar bo'lib qolgan 30% esa tojiklardir, viloyatning markaziy shahri -Fayzobod shahri bo'lib shahar aholisining asosini o'zbeklar tashkil etadi. Viloyatda o'zbek millatining mo'g'ul, uyg'ur, barlos, qipchoq va qarluq urug'lari istiqomat qilishadi.

Viloyatdagi o'zbeklar yashaydigan hududlar:

Kishim, Argu, Daroyim, Shahribuzurg, Yaftal, Rog', Baxorak, Darboz, Vaxon, Pomirda o'zbeklar istiqomat qiladilar. Badaxshon viloyatining Argu qoriyasida 50 ming, Daroyimi Badaxshonda 20 ming, Baxorak ulusida 10 ming o'zbek yashaydi. Taxor viloyatida jami 1 million 200 ming aholi istiqomat qiladi ularning 70% qismini o'zbeklar tashkil etadilar.

O'zbekning qatag'on, mog'ul, laqay, qarluq urug'lari zich joylashgan holda yashab kelyabdi. Qunduz viloyatining 35-40% o'zbeklar tashkil etadi. Viloyatning markaziy shahri -Qunduzning aholisini 15-20% qismi o'zbeklardan iboratdir. Viloyatning olti ulusvoli: Imom Sohib, Dashti Archi, Qa'layi Zol, Chordara, Aliobod, Xonobod ulusvolidagi O'zbek qishloqlari. Imom Sohib ulusvolining yarimi o'zbeklar bo'lib, o'zbek qishloqlari: Mingbotmon (qo'ng'iro't), Bosuz (qo'ng'iro't, qatag'on), Sherxon bandlari

(Qizil qa'la) - (qo'ng'iro't, qatag'on, laqay), Beshkapa (qo'ng'iro't, qatag'on, shuningdek turkman), Qo'tirbuloqjon (qatag'on), Chag'ir (qatag'on) shuningdek Imom Soxibning markaziy qismida qatag'on, qo'ng'iro't, va mo'g'ullar tashkil etadi.

Dashti Archi ulusvolidagi qishloqlar: Mo'lla quli (qo'ng'iro't va shuningdek turkman), Qarluq (qarluq), Chechka (qatag'on), Gulbudoq (qarluq), Qozonbuloq (qarluq), Qarag'oshay (qarluq), Qavchin (qavchin) qishloqlarida o'zbeklar istiqomat qiladi. Qa'layi Zol ulusvolida asosan turkmanlar yashasada o'zbeklar yashaydigan qishloqlar ham bor bular:

Do'rmon (do'rmon), Zulmobod (qo'ng'iro't), Yangi ariq (laqay). ulusvolning markazidagi bozor atrofida qo'ng'iro'tlar zich istiqomat qiladi. Chordara ulusvolida o'zbek qishloqlari Galaqishloq (qo'ng'iro't, qatag'on), Bo'g'ozqum (ulus, qo'ng'iro't), G'aravqishloq, Xitoy, Chorak (qatag'on), Momoxel (qatag'on) Saraki boloyi Chordara (do'rmon) ma'lumot uchun Chordarada pushtunlar ham yashaydi. Aliobod ulusvolisi markazida asosan laqaylar istiqomat qiladi. O'zbeklar yashaydigan qishloqlar:

Zangisoy (mo'g'ul, laqay), Oqmachitda (mo'g'ul), Qozoqda (laqay) lar istiqomat qiladilar Xonobod ulusvolidagi o'zbek qishloqlari:

Oqtosh qishlog'ida (qutchi), Dehvayron (mo'g'ul) va boshqalar. Xonobod viloyatida o'zbeklar zich yashab kelmoqda.

Bag'lon viloyatida

(qo'ng'iro't, do'rmon, totor, mo'g'ul, laqay, qarag'uzi, baliqchi, saqab, jaja (jojo), nayman, beklar, burka, poshshoyi, mardat, churak, xitoy, chechka, qavchin, qora

qo`ng`irot,oq qo`ng`irot,sariq qo`ng`irot,arlot,yomchi,turkul,qaracha va boshqalar yashab kelmoqda

Turkiston mintaqasi:Samangon viloyati.

Viloyatda o`zbek,tojik,pushtun,tatar va xazorlar istiqomat qilishadi.Samangon viloyatida suhbatdoshlarimiz jumladan Mozori Sharif shahrida istiqomat qiluvchi 73 yoshli Xoji Abduxoliq Yo`ldosh o`g`lining o`g`lining guvohlik berishicha viloyat bo`yicha 400 ming xo`jalikning 150 mingdan ortig`I o`zbek xo`jaligidir

Jumladan o`zbeklardan viloyat hududidagi Bobolar va Tai Xunak qishloqlarida o`zbeklarning qatag`on,laqay,toz,qang`li ulus urug`lari 24 ming xo`jalik bo`lib istiqomat qilishadi.

Manqo`ton va Axtaxona qishloqlarida 2200 xo`jalik o`zbekdir.Shekiyada o`zbekning baytika urug`ining 5 minggi o`zbeklardir.

Dukuda ming xo`jalik,Shuluktidi 400 xo`jalik,Sho`robda ming xo`jalik,Alasha va Kalchada to`rt yuz xo`jalik,Qaplonida 2 ming xo`jalik,Chaqmoqlida 2 ming xo`jalik,Dalxaqida besh ming xo`jalik,Larg`on va Oqtumshuqda 4 ming xo`jalik,Chavg`oyda 2 ming xo`jalik,Jui-Zindonda 2500 xo`jalik,So`fi qa`la vaBoyqishloqda 2 ming xo`jalik,Ko`nai Baq va Sabzipushboboda 2 ming xo`jalik o`zbeklar istiqomat qilishi haqida ma`lumot bergan.Balx viloyati Afg`onistonning eng yirik viloyati hisoblanib,aholi soni 2,5 millionni tashkil etadi.Aholining 70% turkmanlar va o`zbeklar tashkil etadi .Balx viloyatida turkiy xalqlardan:elboxdi,boyandar,nog`aychi va boshqalar yashashi haqida ma`lumotlar bor.Saripul viloyatining aholisini 65% o`zbeklar bo`lib,qolgan 35%-xazora,tojik,Pashtun va aymoqlardir.Viloyatning markaziy shahri Saripul bo`lib u qadimgi Juzjon keng mintaqasi sifatida mashxur bo`lgan.Eski shahar mo`g`ullar hujumi natijasida vayron bo`lgan.Alisher Navoiy Hirot hukmdori Sulton Husayn Bayqaro vaziri sifatida mamlakat obodonchiligi yo`lida ko`p ishlarni qildi shu ishlari qatori Saripul shahrida ham ko`plab ishlarni amalga oshirgan.

Bugungi kunda Saripul shahrining 75%-o`zbeklar bo`lib,jumladan:lochin,shamolach kabi o`zbek urug`lari bor.Hozirgi Afg`oniston hududida yashovchi o`zbeklarning bu hududda qanday qo`nim topganligi, kelib chiqish ildizlari, Tarixi to`liq o`rganilmagan. Aytish joizki, ayrim manbalarda bu yerda yashovchi o`zbeklarga nisbatan hatto diaspora (o`z vatanidan tashqarida yashovchi etnik guruh) atamasi ham qo`llaniladi.

Ammo hozirgi Afg`onistondagi o`zbeklarning shakllanish tarixiga ilmiy nuqtai nazardan yondashadigan bo`lsak, ular diaspora sifatida emas, balki yaxlit xalq sifatida shakllanib, bosqichma-bosqich evolyutsion jarayonlardan o`tib, bir millatga aylanganini ko`rishimiz mumkin. Afg`oniston shimolida yashagan turkiy qabilalarning paydo bo`lish tarixi, o`zbeklarning xalq sifatida shakllanish bosqichlarini ilmiy asoslab beraylik. Afg`onistonda turkiy qabilalarning paydo bo`lish tarixi V asrning 2-yarmi bilan, ya`ni eftaliylar va xioniylar davlatining paydo bo`lishi bilan bog`liq.

Eftaliylar Afg`oniston hududlarini bosib olgach, bu yerga Sirdaryo va Orolbo`yidan ko`plab turkiy qabilalar ko`chib kelib o`rnashib qolgan. Bu qabilalar keyinchalik Turk xoqonligi davrida tinch hayotga moslashgan va bu yerda turk ulusining siyosiy ta`siri yanada kuchaygan. Xuroson hududida islom dinining 7-asr oxiri 8-asr boshlarida keng

tarqalishi. turli dinlarga e'tiqod qiluvchi turkiy qabilalarning yagona diniy bayroq ostida birlashishini boshlab berdi.13-asrning birinchi yarmidagi mo'g'ullar istilosi davrida turkiy xalqlarning etnik qiyofasi ancha murakkab shakllarga ega bo'ldi. Mo'g'ul qo'shin saflarida turkiy qabilalar ham ko'p bo'lgan. Natijada mo'g'ul qabilalari bu yerda turkiy xalqlarga singib ketgan.

Bu jarayon, o'z navbatida, turkiy xalqlar orasida yangi etnonimlarning paydo bo'lishiga olib keldi. Buyuk Ipak yo'li chorrahasida joylashgan qadimiy Afg'oniston zamini turli madaniyatlarning paydo bo'lishi va rivojlanishi uchun beshik bo'lib xizmat qilgan. Afg'onistonda yashovchi o'zbeklarning bu hududda, shuningdek, Movaunahrda yagona o'zbek xalqi sifatida shakllanish davri 9—12-asrlarga to'g'ri keladi.

Afg'oniston shimolidagi o'zbeklarning etnogenezi g'ayrioddiy boy bo'lib, bu hududga turli qabila va qabilalarning ko'chirilishi, ularning o'zaro yaqinlashishi va qorishib ketishi millatning shakllanishida muhim rol o'ynagan.16-asrgacha Afg'onistonda yashovchi o'zbeklarning oqsarlari asli qarluq va o'g'uz urug'laridan iborat bo'lib, ular o'zlarini umumiy nom bilan turk deb atagan, shayxboniylar davriga kelib esa qipchoq oilasiga mansub ko'plab o'zbek qabilalari ko'chib kelgan. 16-asrdan boshlab Amudaryoning janubida yashovchi qabilalar ko'pchiligi yagona o'zbek nomini qabul qilgan. 19-asrgacha Shimoliy Afg'onistonda yashovchi o'zbeklar va tojiklar Buxoro amirligi tarkibida bo'lgan.

Asrning 50-yillariga kelib Angliya bilan Buxoro hukmdori Amir Nasrullo o'rtasidagi munosabatlar sovuqlashdi. Natijada Angliya Afg'onistonning o'sha paytdagi amiri Dust Muhammadxonni Buxoroga qarshi urushga undadi va harbiy yordam ko'rsatdi. Angliyaning harbiy yordami bilan Do'st Muhammadxon birin-ketin Amudaryo janubidagi o'zbek hududlariga bostirib kirdi(yuqoridagi afg'on bosqinlari haqida gap boradi).

Qadimda bu hududlarga Afg'oniston Turkistoni yoki Janubiy Turkiston atamasi qo'llanilgan. Do'st Muhammadxon o'g'li Afzalxonni yangi bosib olingan yerlarga davlat vakili etib tayinlaydi. Bu yerlarni zabt etishda inglizlar tomonidan ko'zlangan asosiy maqsad O'rta Osiyoni bosib olishni boshlagan Rossiyaning Amudaryo janubidagi yerlarni ko'zini bog'lab qo'yishiga yo'l qo'ymaslik edi. Barakzaylar sulolasi davrida Afg'oniston inglizlar ko'magida asta-sekin mustahkamlanib, o'z hududlarini shimolga kengaytirdi. O'sha davrda Amudaryoning janubiy qirg'og'ida Buxoro amirligiga qisman tobe bo'lgan bir qancha beklar – Balx, Qunduz, Shibirg'on, Maymon bo'lgan. Amir Do'stmuhammadxon Barakzay asosan o'zbeklardan iborat yangi bo'ysunuvchi shimoliy beklarni yagona Turkiston viloyatiga birlashtirib, pashtunlarni bu yerga joylashtirish siyosatini boshladi. Shunday qilib, zamonaviy Afg'oniston hududlari yangi hududlarni sun'iy ravishda bo'ysundirilishi natijasida XIX asrda paydo bo'lgan. Afg'oniston ko'p millatli davlat sifatida 20 dan ortiq millat vakillari istiqomat qiladi.

O'zbeklar Afg'onistondagi uchinchi yirik xalqdir. Mamlakat shimolidagi 8 ta viloyat aholisining asosiy qismini o'zbeklar tashkil qiladi. XX asrning 70-yillarida Afg'oniston aholisi 16 million kishini tashkil etgan bo'lsa, shundan 2 millioni o'zbeklar edi. Ayni paytda Afg'onistonning umumiy aholisi 30 milliondan ortiq bo'lib, ulardan ba'zilarida 3-5 million, ba'zilarida esa 7-8 million o'zbek millatiga mansub Afg'oniston fuqarolarining umumiy

soni to'g'risidagi ma'lumotlar keltirilgan. Afg'onistondagi o'zbeklar soni to'g'risida aniq ma'lumotlar yo'qligining asosiy sababi, so'nggi 40 yil davomida aholini ro'yxatga olish o'tkazilmagani. Bundan tashqari, urush afg'on xalqining tinimsiz bir joydan ikkinchi joyga ko'chib o'tishga majbur bo'lganligi bilan bog'liq.

Afg'oniston zamini ko'p millatli bo'lsa-da, o'zbeklar o'z milliyligini juda yaxshi saqlab qolgan, deyish mumkin. O'zbekistondagi vatandoshlarga nisbatan ham milliy qadriyatlar chinakam rivojlanmoqda, deb ishonch bilan aytish mumkin. Hududda o'tkaziladigan bayramlar, saylovlar, to'y va boshqa marosimlarda millatga katta e'tibor qaratiladi. Xususan, xalq og'zaki ijodi namunalari o'zbek tilining jozibali va rang-barang namunalari mahorat bilan uyg'unlashgan:

Bu dunyoning vazfasi joq,
Zavqi minan safasi joq,
Mama xava- mamang vo'tti
Enisiman atasi joq.
Vo dunyodan bir ton tutdi –
Jengi mening jag'asi joq,
Aytyappan bu oxirgi
Birin gapning xatosi joq.

Yuqoridagi xalq atamasi misoli “zh” shevasida so'zlashuvchi o'zbek qabilalari orasida paydo bo'lgan bo'lsa-da, uni qarluq shevasi sifatida ham ko'rishimiz mumkin. Demak, bu yerda yashovchi turli o'zbek urug'lari o'rtasida juda yaxshi munosabatlar mavjud. Endi ushbu to'plamni ko'rib chiqing:

Qoshingning qorasiga, Xol bo'lay orasiga.
Qanday qilib chidayin, Kuyganing nolasiga.

Va bu to'rtta lahjalarda aytiladigan mutlaqo boshqa qarluq "Y" dir. Bundan Afg'onistonda yashovchi o'zbek xalqi turli tillarda so'zlashayotganini ham bilish mumkin, hatto ayrim shevalarda ham fors tilining ta'sirini sezish mumkin. Masalan:

Safedi bog'dorchilik doim nazarsan
Mening xoli dilimdan bexabarsan.
Mening xoli dilim olamga mashhur,
Ilojing bo'lmasa boshingdan oshir.

Yuqoridagi to'rtlikka e'tibor qaratsangiz, Alisher Navoiy, Bobur ijodi yo'nalishini his qilasiz. Butun afg'on o'zbeklari, garchi so'zlashuv tillarida bir-biridan farq qilsa-da, urf-odatlari, marosimlari bir bo'lib, hamma o'zini yagona o'zbek xalqi deb biladi va bundan faxrlanadi. O'zbek-afg'onlar tilida shevalar juda ko'p, ularni bir butunlikka birlashtiruvchi adabiy til muhiti yo'q. Buning uchun Afg'onistonda o'zbek yozma adabiyoti, o'zbek tilidagi ommaviy axborot vositalari izchil yo'lga qo'yilishi kerak. Shu maqsadda markazi Kobulda joylashgan turkiyzabon yoshlarni qo'llab-quvvatlovchi “Aydin” uyushmasi tashkil etildi. Uyushmaning asosiy maqsadi turkiyzabon yoshlar o'rtasida madaniyat va ma'rifatni targ'ib qilish, ularning bilim olishi uchun imkoniyat yaratishdan iborat. Uyushma asosan Turkiya davlati va ixtiyoriy homiyalar tomonidan moliyaviy qo'llab-quvvatlanadi. Assotsiatsiya

filiallari Toxar Mozori Sharif, Saripul, Andxo'y, Maymana viloyatlarida faoliyat yuritmoqda. Uyushma shiori: "O'lkadoshlar bir bo'linglar, yaxshi bunyod aylaylik,

Urushda o'lgan kishilar ruhini shod aylaylik.

Kim, bukun o'lka tushubdur, boshqa asrning ichiga

Barcha naslim birlashing, o'lkamni ozod aylaylik".

O'zbeklar Afg'oniston tarixi, madaniyati, ijtimoiy-iqtisodiy hayoti va siyosatida muhim o'rin tutgan. Hozirda O'zbekiston Respublikasidan tashqarida faqat Afg'oniston Islom Respublikasida o'zbek tili rasmiy davlat tili hisoblanadi. Afg'oniston Konstitutsiyasining 16-bobi 1 va 4-moddalarida belgilangan talablarga muvofiq o'zbek tili Afg'onistonning shimoliy viloyatlarida davlat tili sifatida tan olingan.

Shundan so'ng oliy o'quv yurtlarida o'zbek tili va adabiyoti kafedralari tashkil etildi, o'qituvchilar tayyorlash institutlari ishlay boshladi, ta'lim o'zbek tilida olib boriladigan maktablar ochildi, o'zbek tilida telekanallar tashkil etildi, bir qancha radio va gazetalar chiqarila boshlandi. ishlaydi. Hozir o'zbek tilida "Yulduz", "Ezgu tug'u" gazetalari, "Oydin" jurnali nashr etilmoqda. Bundan tashqari, "Zerkalo", "Batyrlar" telestudiyalari mavjud. Afg'onistonda o'zbek tilida ta'lim olish uchun asosan mamlakatning shimoliy qismida o'zbek tilida faoliyat yurituvchi maktablar mavjud.

Ammo mamlakatda o'zbek tilida ta'lim olish ham ma'lum qiyinchiliklar tug'diradi, chunki oliy ta'lim asosan pashtun va dariy tillarida olib boriladi. Davlat ishlari ham shu ikki tilda olib boriladi. Yana bir muhim dalil o'zbek tilida o'qitish uchun adabiyotlarning yetarli emasligidir. Biroq ko'pgina oliy o'quv yurtlarida o'zbek tilida bo'limlar mavjud. So'nggi 10 yil ichida Afg'onistonda millionlab yoshlar o'zbek tilida ta'lim oldi va shu paytgacha minglab yoshlar o'zbek tili va adabiyoti fakultetlarida tahsil olib, oliy ma'lumotga ega bo'ldi.

Afg'onistonlik o'zbek yoshlari ham nufuzli xorijiy oliy o'quv yurtlarida ta'lim ola boshladi. Ayni paytda aynan shu yoshlar Afg'oniston ta'lim tizimining faol ishtirokchilariga aylanib bormoqda. Afg'oniston maktablari va boshqa o'quv yurtlarida bolalarni o'qitish uchun zarur bo'lgan o'zbek tilidagi darsliklar ko'p hollarda O'zbekistonda nashr etilgan kitoblardan foydalangan holda tayyorlanadi.

Sababi, O'zbekistonda o'zbek tili, adabiyoti, tarixi va madaniyatiga oid ilmiy asarlar asosan nashr etiladi. Hatto bir vaqtlar hozirgi Afg'oniston hududida yashab ijod qilgan Alisher Navoiy, Zahiriddin Muhammad Bobur kabi buyuk allomalarimiz asarlari ham O'zbekistonda nashr etilgan kitoblar asosida afg'on mutaxassislari tomonidan arab imlosiga tarjima qilinib, muxlislarga taqdim etildi. o'zbek tilida o'qish. Lekin tabiiy va aniq fanlar, axborot texnologiyalari bo'yicha o'zbek adabiyoti juda kam.

O'zbekiston hukumati Afg'onistondagi o'zbek yoshlarini ona tilida o'qitish bo'yicha maxsus loyiha ishlab chiqdi. Loyiha doirasida 2017-yilda Surxondaryo viloyatida Afg'oniston fuqarolarini o'qitish bo'yicha maxsus markaz ochilgan edi. Markazda o'qish xarajatlari to'liq O'zbekiston Respublikasi tomonidan qoplanadi. Bu yerda o'zbek tili va adabiyoti bilan bir qatorda pedagogika, axborot texnologiyalari, tibbiyot, aniq fanlar bo'yicha ham malakali kadrlar tayyorlanmoqda. Bugunga qadar markazni tamomlagan minglab yurtdoshlarimiz jamiyat hayotining turli jabhalarida samarali mehnat qilmoqda. Sovet Ittifoqidan keyingi davrda bizdan janubda joylashgan davlatlar bilan deyarli aloqalar

bo'lmagan. Aniqroq aytganda, mavjud aloqalar ham cheklangan edi. Bu narsa, albatta, o'zining salbiy tomonini ko'rsatdi. Oilaviy aloqalar uzildi. Chunki 70 yildan ortiq sovet davrida aloqaga qo'yilgan sun'iy to'siqlar tufayli qarindosh-urug'lar bir-biridan aloqani yo'qotgan. Natijada butun dunyoda millatlararo integratsiya jarayonlari kuchaygan yigirmanchi asrda Afg'onistondagi vatandoshlarimiz bilan munosabatlarimiz biroz uzoqlashdi.

Raqamlarga e'tibor qaratsangiz, O'zbekistondan tashqarida yashaydigan eng ko'p o'zbeklar aynan Afg'oniston zaminida yashaydi. Mustaqillik yillarida O'zbekistonda milliy o'zlikni anglash davlat siyosati darajasiga ko'tarildi. Qo'shni davlatlar bilan yaqin aloqalar o'rnatilib, mavjud aloqalar yo'lga qo'yildi. Ammo Afg'oniston hududida davom etayotgan tinimsiz urushlar bu yerda yashovchi o'zbeklar bilan aloqalarni yuqori darajada rivojlantirishga imkon bermadi. To'g'ri, ikki davlat o'rtasida siyosiy va iqtisodiy aloqalar juda yaxshi yo'lga qo'yilgan.

Xususan, ayni paytda Afg'onistondan olib kelinayotgan mahsulotlarning asosiy qismi O'zbekiston hududidan kelayotgani fikrimizni tasdiqlaydi. Ammo, oddiy odamlar o'rtasidagi madaniy aloqalar tufayli, bir-birini bilish va tegishli bo'lish tushunchasi hali etarlicha rivojlanmagan. Shunga qaramay, o'zbek ommaviy axborot vositalari hozirgi Afg'oniston hududiga juda yaxshi kirib borgan:

Afg'onistonda o'zbek kinosi, musiqasi va telekanallari juda mashhur. Afg'onistonda siyosiy inqirozlarga qaramay, ijtimoiy-iqtisodiy hayot tiklanmoqda. Tinchlikka erishish, eng avvalo, turmush darajasini yuksaltirishning muhim omili ekanini afg'on xalqi ham juda yaxshi tushunadi. O'zbekiston ham Afg'onistonning o'z temir yo'llariga ega bo'lish tashabbusini faol qo'llab-quvvatlaydi.

O'zbekiston, shuningdek, Termizdan Mozori Sharifga va Kobuldan Pokistonga temir yo'l qurilishi loyihasining asosiy donorlaridan biri hisoblanadi. Yaqinda o'zbekistonlik mutaxassislar tomonidan Mozori Sharif xalqaro aeroporti rekonstruksiya qilinib, foydalanishga topshirildi. Umuman olganda, O'zbekiston so'nggi yillarda Afg'onistonga juda ko'p loyihalar doirasida yordam ko'rsatmoqda. Buning bir qancha sabablari bor, ularning asosiy maqsadi

Afg'onistonda to'liq tinchlikka erishish va Markaziy Osiyo-Afg'oniston integratsiyasi jarayonlarini jadallashtirishdir. Afg'onistonda shuningdek O'zbek tilidagi matbuot hizmati bo'lib uning boshlanish tarixi 1978 yil chop etilgan „Yulduz“ gazetasining to'rt – besh sonining to'rt sahifasi o'zbek, to'rt sahifasi esa turkman tilida dastlab Kobulda so'ngra shimolga yetkazib berish murakkabligi tufayli Mozori Sharif shahrida gazeta chop etish boshlanadi. „Ezgu tuyg'u“ gazetasi 2000-yildan Shibirg'on shahrida nashr etilib, Bobur jamg'armasining tassarufida edi u sakkiz sahifadan iborat bo'lib bari o'zbek tilida chop etiladi. Vatan biz uchun ona makon ammo ma'lum sabablarga ko'ra o'z Vatani tashlab boshqa davlatni vatan qilishga taqdir majbur qilgan bo'lsa ajib emas biz yuqorida nomlari tilga olingan viloyat va shahardagi millatdoshlarimiz o'zlari uchun allaqachon Afg'onistonni vatan deb bilishadi. Afg'oniston sirlar va xazinalar o'lkasi bo'lib qolmasdan kishini o'ziga jalb etadigan maftunkor diyordir turli millat va elatlarning turli tuman madaniyat va urf odatlari jamlangan bebaho kitobdir bugun biz sizga anashu afsonalar va

ertaklar zamini boʻlgan Afgʻoniston va u yerdagi millatdosh doʻstlarimizning soni va qayerda kimlar bilan axillikda yashab kelyotganligi haqida qisqacha maʼlumot berdik, oʻsha gap Afgʻoniston afsona va haqiqatlarga boy zamindir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI:

- 1) „Afgʻoniston oʻzbeklari” Nasriddin Nazarov Toshkent-2011.
- 2) „История Афганистан “ В.Г.Коргун Moskva-2004.
- 3) افغانستان videoroligi. Kuz.uz.sayti
- 4) Shavkat Mirziyoyev “Erkin va farovon demokratik Oʻzbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz” Toshkent-«Oʻzbekisto»-2017
- 5) A.M.Mannonov,N.A.Abdullayev,R.R.Rashidov “Afgʻoniston tarixi” Toshkent-2018
- 6) M.Boboxoʻjayevning “Afgʻonistonning eng yangi tarixi kitobi” Toshkent-2009
- 7) www.BBC uzbek.com
- 8) Daryo uz sayti.